

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

INDHOLD:

Andreas Lorenzen: Folkeminder fra Holmen i Slesvig.

FYENS DISCONTO KASSE
ODENSE

Stiftet 1846

Danmarks ældste private Bank

Aktieselskabet

Landbobanken i Skive

SALLING BANK

Kontortid: 9—12 og 2—5
Lørdag 9—2.

Telefon 700 . Skive

Aktieselskabet

Banken for Høbro og Omegn

HOLSTEBRO BANK A/S

Stiftet 1871.

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 Telefon 516 og 517

Skanderborg

Aktieselskabet

AARHUUS PRIVATBANK

Aktiekapital og Reserver ca. Kr. 18 Mill.

Aarhus
Hovedkontor

København
Nygade 1.

SPAREKASSEN
FOR ROSKILDE BY OG OMEGN

Stiftet 1833

Telefon 3000 - Kontortid 9-12¹/₂ og 14-16

Spare- og Laanekassen for Høbro og Omegn

HOBRO — Telefon 13

Sparekassen for Skagen og Omegn

Telefon 57

Skagen

Tønder Landmandsbank A/S

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns
Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

Sparekassen for
Lyngby og Omegn

Kongens Lyngby.

Aktieselskabet

STRUER BANK

STRUER

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—4
Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- & Laanekassen
for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1¹/₂ Million

Sparekassen
for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:
9—12, 2—4. Lørdag 9—1.
HADERSLEV.

Horsens Landbobank A/S

Kontortid 9¹/₂-12¹/₂ og 2¹/₂-4¹/₂

HORSENS

Sønderjyllands Kreditforening
Haderslev

Reserveret

„B“.

Aktieselskabet
Handels- og Landbrugsbanken

Silkeborg

Telf. 1024 (4 Linjer)

Sparekassen i Nykøbing paa Falster

Indskudskapital ca. 43,9 Mill. Kr.

Reserver ca. 3,3 Mill. Kr.

Telefon 216

Landbostandens
Sparekasse
Nykøbing F. Tlf. 197 - 1197

Spare- og Laanekassen for Skanderborg By og Omegn Skanderborg

Skanderborg Landbosparekasse

Kontortid 10¹/₂-12¹/₂ og 2-3¹/₂
Skanderborg, Telf. 154

NAKSKOV
SKIBSVÆRFT
NAKSKOV DANMARK

BRUUN & SØRENSEN A/S

Kgl. Hofleverandør
grundlagt 1893

INGENIØRFORRETNING

Varme - Sanitet - Gas - Vand - Elektricitet

AARHUS
Kannikegade 18

Tlf. Nr. 4362 - 4363 - 4364

KØBENHAVN
Niels Ebbesenvej 20
Tlf. C. 5036

Sæby og Omegns Sparekasse

S.F.B.Y.

N. C. Mehlsen, Struer.

Fiskeexport & Røgeri.

Telegramadresse: Mehlsen — Telefon 2

Frederikshavn Mælkeforsyning

H. C. Hansen

Trikotagefabrik

Ikast

Telf. 21

Carl M. Cohr's

Sølvvarefabriker

Aktieselskab

Fredericia

POUL KRØJGAARD

Trikotagefabrik

HERNING

Telf. 406

Th. Hansen

G. M. Forhandler

Søndergade 15 Telf. 311
FREDERIKSHAVN

HUSK VORE CISTERNER

»Phønix Model 33«, »Ideal 1935« og

»Phønix-Duplex« (dobbeltskyllende).

Maskinfabriken Phønix Odense

Aktieselskabet

Odense Kamgarnspinderi

O d e n s e.

A/s Kulkompagniet

A/s De forenede
Kalkværker

MOGENSEN OG DESSAUS VÆVERIER

AKTIESELSKAB

ODENSE

Thisted

SLÆGTSFORSKERENS BIBLIOTEK

Den kongelige Porcelainsfabrik
& Fajancefabriken Alumina A/S

Aktieselskabet

Bing & Grøndahls Porcellænsfabrik

Vesterbrogade 149 — København

Telefon 2669 (Omst. til samtlige Afd.)

Reserveret

A. S. F.

Dansk Galoche- og Gummifabrik

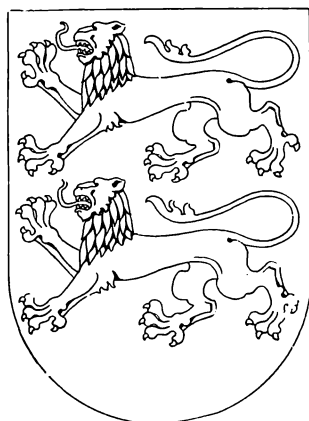
Aktieselskab

Nørre Farimagsgade 3-5. - København.

Sønderjydske

MAANEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Claus Eskildsen og H. Lausten-Thomsen

19. Aargang

1943

Jndhold.

Almindelig Historie.

	Side
<i>P. K. Andersen:</i>	Tinglev Kirkes Restaurering 1
<i>Aage Bonde:</i>	Sillerupgaards Historie 115
<i>Hans Ellekilde:</i>	Venderslaget paa Lyrskov Hede 172
<i>Claus Eskildsen:</i>	Den nationale Udvikling i Tønder 127
<i>Johan Hvidtfeldt:</i>	Fra Ensted Sogn. Landbruget 162
<i>Jens Lauridsen:</i>	Aaret 1843 20
<i>H. Lausten-Thomsen:</i>	Den nordslesvigske skolefore- ning i tal 15
<i>H. Lausten-Thomsen:</i>	Det første sønderjydske møde 39
<i>H. Lausten-Thomsen:</i>	Den slesvigske forening 91
<i>Harald Lund:</i>	I Bevtoft under Treaarskrigen 169
<i>Chr. Maibøll:</i>	Vielser i Hørup og Ulkebøl Sogne 54
<i>Kristen S. Nørgaard:</i>	Rinkenæs Sogns Slægtsforbin- delse 50
<i>J. Raben:</i>	Barndomserindringer fra Søn- derborg Slot under Krigen 1864 194
<i>Karl Rasmussen:</i>	Ballum i 1830 75
<i>Aug. F. Schmidt:</i>	Ernst Bodenhoffs Skildringer fra Sønderjylland 187
<i>Gudmund Schütte:</i>	Sønderjydske Sindelagshistorie i en Nøddeskal fra Arilds Tid og til Nutiden 198

	Side
<i>M. Skovenborg:</i>	Forbindelsen mellem Nørre- og Sønderjylland 58
<i>Frede Terkelsen:</i>	Herman Bang og »Dybbøls Skygge« 41
<i>Hans Hansen Toft:</i>	Bryllup i Barsmark i 1718 .. 88
<i>Hans Hansen Toft:</i>	Friskarerne i Løjt 1848 186
<i>Hans Hansen Toft:</i>	Forsvundne Oldtidsminder v. Aabenraa Fjord og Genner Strand 202
— — —	Gamle Anders Sandemands Optegnelser 19

Af Dagens Historie.

— — —	Kong Christian X's Billede .. 171
<i>Claus Eskildsen:</i>	Folketingsvalget den 23. Marts 1943 69
<i>Claus Eskildsen:</i>	Nationalsocialismen i Nord- slesvig 84

Personhistorie.

<i>Aage Bonde:</i>	Anetavler for 3 Kvinder, gift med Ejere af Sillerupgaard 123
<i>Thorvald Madsen:</i>	En sønderj. Forfatter (Ben- dix Hansen) 1
<i>Aug. F. Schmidt:</i>	Folkemindesaml. Jens Mad- sen, Hanved 107
<i>Hans Schmidt:</i>	Stamtavle for Peter Schmidt, Københoved 86

Fra Folkemund, Sagn og Minder.

<i>R. Fabricius:</i>	Skimmel 185
<i>C. H. Friis:</i>	Lege fra Løgumkloster 23
<i>J. M. Holdt:</i>	Visen »Vakre Hustru« 106

	Side
<i>P. Maigaard:</i>	Fulde 22
<i>Andr. Lorenzen:</i>	Folkeminder fra Holmen i Slesvig 203
<i>J. Raben:</i>	Brandtræer og Brandsten paa Als 59
<i>G. Helge Petersen:</i>	Lege fra Toftlund Sogn 24
<i>R. J. Schmidt:</i>	»Opskør« i gamle Dage 101
<i>Hans Hansen Toft:</i>	Brylluppet i Barsmark i 1718 . . 88
<i>Hans Hansen Toft:</i>	Friskarerne i Løjt 1848 186
<i>Hans Hansen Toft:</i>	Løjt Sogn sælger sit Orgel . . 186

Redaktionelt.

Lege fra Nordslesvig	21
Sønderj. Maanedsskrifts Jule- gaver	223

Stedfortegnelse.

A	Asserballe 18, 41 ff., 55, 56, 61, 71, 73.
Aabenraa 12, 18, 70, 73, 86, 127, 133, 136, 162, 166, 182, 187, 199, 201.	Augustenborg 18, 55, 56, 60, 70, 73.
Aabenraa Amt 55, 56.	
Aarup 162.	B
Aastrup 16, 71, 73, 118, 119, 121, 124.	Baadsbøl 75 ff.
Abild 18, 53, 71, 73.	Ballum 18, 58, 71, 73, 75 ff.
Adsbøl 18, 70, 72.	Bagmose 60.
Agerskov 16, 71, 73, 168 f.	Barsmark 88 f., 106, 186.
Aller 16, 70, 73.	Bedsted 18, 70, 72.
Almsted 42.	Benniksgaard 52.
Als 22, 59 ff., 191 f.	Bevtoft 16, 70, 73, 168 ff.
Angel 52, 111, 114, 200, 203, 209, 222.	Bjernerup 16, 71, 73, 125.
Arnæs 221, 222.	Bjolderup 18, 71, 72.
Arrild 16, 71, 73.	Bjørnshauge 115 ff.
	Blaasholm 202.
	Boesgaard 124.

Folkeminder fra Holmen i Slesvig

Optegnede af Andreas Lorenzen, Damholm.

Traditionen tro møder »Sønderjydsk Maanedsskrift« i December med et Sydslesvig-Hefte, hvortil Stoffet er samlet af Andreas Lorenzen, Damholm. Vi har hidtil af denne dygtige og flittige Folkeminders Samlinger bragt følgende Stof:

December 1937: Folkeminder fra Angel I.

December 1938: Folkeminder fra Angel II.

December 1939: Folkeminder fra Angel og Mellemslesvig.

December 1940: Folkeminder fra Fjorde Sogn.

December 1941: Folkeminder fra Hanved Sogn.

December 1942: Folkeminder fra Havetoft Sogn.

I Aar bringer vi en særlig interessant Samling, optegnet i selve den gamle Kongeby Slesvig! Holmen i Slesvig er noget helt for sig, og Holmens Fiskere er et Folkefærd helt for sig.

Vi citerer, hvad J. Bogensee skriver om Holmen i Rejsførereren »Mellem Flensborg Fjord og Ejderen«: »Ad Fiskerbrostræde gaar vi ud paa *Holmen*, over det lille Vandløb, der forbinder Noret med Slien, hvor vi kommer til noget af det ældste Slesvig: smaa, lave Huse i hyggelige Gader; dels minder Holmen om Ribes Smaagader, dels om Nyboder. Her er en velkendt Duft af Vand og Tjære; det er Skippernes og Fiskernes By. Den gamle Kirkegaard med sine Lindetræer og Roser omgav indtil 1571 en af Danmarks ældste Kirker; det menes, at den Vor Frue Kirke, som laa her, var grundlagt af Ansgar ca. 850. Den blev paa Absalons Tid bygget af Tufsten, ligesom Ribe Domkirke, og Resterne af dens Klokketaarn stod endnu her i Danskertiden (før 1864)) med udskaarne Dragehoveder paa Gavlen.

Gaar vi mod Øst ad Søndre Holmensgade, kommer vi til *St. Hans Nonnekloster*, der blev grundlagt af Benedictinerne 1196. Bygningerne

staar omtrent som i Middelalderen, Korsgangen og Kirken af Tuf og Granit er vel bevarede. I Vestfløjen ligger Nonnecellerne, og de bebos nu af gamle, adelige Frøkner . . .«

H. V. Clausen fortæller i sin Rejsehaandbog, at Fiskerne er forenede i et Lav paa over 100 Medlemmer med særegne Love. Ogsaa han skriver: »Kirkegaarden med de klippede Linde og udenom dem igen de lave Huse meget ejendommelig«.

Holmen i Slesvig er noget helt for sig selv!

Holmen med St. Hans Kloster i Slesvig.

Til Vejledning for Læserne blot følgende to Forklaringer:

1. Maageøen kaldes i Dag den Ø i Slien ud for Slesvig, hvor Hertugernes Borg laa, inden Hertugssædet blev flyttet til Gottorp. Her boede Hertug Abel, da han modtog sin Broder Kong Erik som Gæst.

2. Alle sydslesvigske Sagn blander Dronning Margrethe og »Sorte Grete« sammen. »Sorte Grete« er Kong Kristoffer 1's Dronning Margrethe Sambiria, Datter af Hertug Sambor i det dengang endnu helt vendiske Øst-Pommern. Hun ægtede Kristoffer i 1248. Efter Kristoffers Død i 1259 styrede Enkedronning Margrethe — med Tilnavnene »Sprænghest« eller »Sorte Grete« — Land og Rige i en Aarrække for sin mindreaarige Søn Erik Klipping.

Red.

I. Holmen og Holmens Fiskere.

HOLMEN I GAMLE DAGE.

Ved Døren til ethvert Hus, der var paa Holmen, laa der paa hver Side af Døren ud til Gaden en stor Kampesten. Disse Sten var banede paa alle fire Sider, og Stenens Overflade var saa højt over Jorden, at Stenen afgav et mageligt Sæde for et voksent Menneske. Paa disse Sten slog Holmens Fiskere sig ned efter endt Dagværk, hver ved sin egen Dør. De slog her en »Slurre-Slarre« af; der var Lystighed til alle Sider og tværs over Gaden til Genboen. Jo, det var hyggeligt paa Holmen dengang, siger en gammel Fisker. Hver eneste Dag, hvis Vejret tillod det, sad en eller anden Fisker ved sin Dør sammen med en god Ven.

Paa disse Sten sad Fiskeren og bødede de Net, der havde taget Skade, og ved Siden af ham sad Konen paa den anden Sten og strikkede paa Vanter, Strømper, Halstørklæder og andre varme Ting til Manden, for at han havde varmt Tøj, naar den kolde Aarstid holdt sit Indtog. Efter Sengetid slog Kærestepar sig ned paa Stenene ved Dørene. Kunde de Sten fortælle, da kunde der skrives Bøger, der vilde fortælle om godt og ondt.

Nu i Aaret 1943 er der paa Sønderholm kun et eneste Hus, hvor der findes en Sten paa hver Side af Døren. Den er glat slidt paa Sædet, fordi den gennem de mange, mange Aar er brugt til at sidde paa.

En gammel Fisker fortæller: De to Sten, der i Dag ses ved den ene Husdør paa Holmen, hører ikke til de kønneste blandt de mange, jeg har kendt. Nogle af Stenene var saa store, at to eller tre paa een Gang sad ved Siden af hinanden paa dem. Før var det et oplivende Syn at lade Blikket strejfe en Sommeraften ad Sønderholmgade: da sad her Mænd og Kvinder, hver ved sin Dør, paa Stenene sammen med en eller anden Gæst, og der var Liv og Lystighed over hele Linien. De unge stod lænet op til Husets Mur og hørte til, hvad de ældre havde at fortælle: Vid og Skæmt hørtes til Siderne og frem og tilbage over Gaden. Jo, da var der Liv og Lystighed paa Holmen, hvis Beboere var noget for sig selv, sammenlignet med dem, der boede i Slesvig By.

Før boede der ved og omkring paa Holmen ialt 104 Familier. De ernærede sig alle af Fiskeri. Dengang havde Holmens Fiskere Eneret til at drive Fiskeri paa Slien ud til Lindaanæs. Nu bor der langtfra saa mange Fiskere her, og mange driver i Dag et Bierhverv ved Siden af Fiskeriet.

Alle Husene, der laa paa Holmen, var før tækkede med Straatag. Enkelte straatækte Huse fandtes endnu her i min Faders Tid, fortæller en Fisker, der er 75 Aar gammel. — Engang i min Bedstefars Tid var

der Storbrand paa Holmen. Mange af de straatækte Huse, der dengang som nu laa Side om Side med Gavlen ud til Gaden, nedbrændte til Grunden. Der var kun en smal Gang mellem Husene. De nye Huse blev bygget op paa de gamles Grund, men de tækkedes med Tegl. — Branden kom af, at der ved den aarlige Skyttefest blev skudt Ild i et af de straatækte Huse, og herfra bredte Ilden sig fra Hus til Hus.

Huset, som den Holmer Fisker kaldte sit eget, var altid velholdt ude og inde. Megen Plads var der ikke før. Hvert Hus laa med Gavlen ud til Gaden. Forstue, Stue og Køkken, det var al den Plads, der var. Paa Loftet var der desuden et Rum, hvor der var Plads til to Senge. Slog det ind med Børn, sov disse paa Loftet under Taget. — I Gaarden var der et Skur til Brænde og Redskaber. Til hvert Hus var der en Have. — Endnu i Dag er der smaat med Plads indendørs i de allerfleste Huse paa Holmen; men Hygge er der indendørs hvert Sted, og ud til Gaden og paa Gaardspladsen er der overalt rent og propret.

HOLMENS KIRKEGAARD.

Kirkegaarden findes i Dag endnu paa Holmen, omgivet af Gader paa alle Sider; den er hegnet af et Jernstakit, som blev sat i Aaret 1863. Inden for denne Indhegning omgives Kirkegaarden af store Lindetræer. Midt paa den lille Kirkegaard ligger Kapellet. Det er af nyere Datum, men er rejst paa det gamle Kapels Grund. Tidligere mente man, at Ansgars ældste Kirke, den første i Danmark, var bygget paa dette Sted.

Der findes ikke, som man kunde vente det, gamle Gravplader paa den lille Holmens Kirkegaard.

HVAD KIRKEGAARDENS INDHEGNING BRUGTES TIL.

Rundt omkring Holmens Kirkegaard sad Fiskerne før ved godt Vejr og bødede eller flettede Net, hvis der ikke var Plads nok til det ud for det Hus, hvor de boede. De gjorde Nettet fast til Kirkegaardens Indhegning. Det er ikke en Menneskealder siden, at dette var i Brug.

MINDESTENEN FOR DE FALDNE FRA DEN FØRSTE VERDENSKRIG.

Paa den lille Kirkegaard paa Holmen er der rejst en stor Mindesten, og omkring den er der rejst 13 mindre Sten. Hver af disse 13 Sten bærer Navnet paa een af de unge fra Holmen, der faldt i den første Verdenskrig. Paa Stenen staar den faldnes Navn, Fødselsaar og -dag og Dødsdagen. Der faldt altsaa 13 fra Holmen: deraf var dog kun de 3 Fiskere.

Parti fra Holmen i Slesvig.

GALGEN PAA »FRIHEDEN«.

Retterstedet for den østlige Del af Slesvig By stod før paa »Friheden«, lidt Øst for Holmen. De Forbrydere, der skulde rettes i denne Galge, førtes ad Nørre Holm til Retterstedet. Der fortælles, at den sidste, der blev hængt i denne Galge, var en Hustrumorder fra Slesvig By. Det var i 1854, og Morderen blev kørt i en Kærre over Nørre Holm.

NØRREHOLM OG SØNDERHOLM.

De Holmer, der bor paa Nørre Holm, kalder Sønder Holm, d. v. s. den Del af Holmen, der gaar fra Kirkegaarden hen til Klostret, »de Osterend'« (= den østre Ende). Folkene fra Sønder Holm kalder Folkene fra Nørre Holm »von de gynner Sid« (= de fra den modsatte Side), eller de kalder Nørre Holmen »De Schinnerstråt« (= Rakkergaden). Dette Navn stammer fra den Tid, da Forbryderne blev førte over Nørre Holmen til Retterstedet paa »Friheden«.

HOLMENS FISKERE.

De Holmer Fiskere var før som nu et lystigt Folkefærd, baade, naar de var hjemme og naar de var ude paa Fangstpladserne. Naar de var ude paa Fiskeri, laa de i Kvarter hos Bønder og Husmænd ved Sliens Bred. Om Dagen bødede de Garn eller hvilede, men altid var de i godt Humør, og deres Kvarterværter længtes ligefrem efter, at Fiskerne skulde komme igen.

Hver Aften, naar Fiskerne tog ud paa Slien, drog de syngende afsted, og Beboerne stod ved Sliens Bred og tilvinkede dem et Farvel.

De Holmer Fiskere var kendt for at tage sig en Taar, men yderst sjældent hændte det, at de drak sig fra Sans og Samling. Det, de satte særlig Pris paa, var en »Grog« (Toddy). Kom de Holmer Fiskere en Dag paa en Kro, hvor de ikke var særlig kendte, og bestilte de der en Grog, plejede de at tilføje: »Ikke for meget Vand, det har vi selv nok af, det sejler vi i Aaret rundt hver eneste Dag!«

Naar Silden staar ind i Slien, tager Fiskerne ud og ligger flere Dage i Træk paa Fangstpladserne ud for Ulvsnæs, Siseby, Mysund o. s. v. De ligger da i Kvarter i Nærheden, saadan var det før, og saadan er det nu.

Til op i 1880erne var det saadan, at Fiskerne tog Spindehjul og Hamp med hjemmefra, naar de drog ud paa Fangst. Deres Hænder var saaledes aldrig ledige, naar de var i Land. De spandt selv det Garn, de brugte til Net, og de knyttede selv Net ved Siden af Fiskeriet.

Hvor Fiskerne laa i Kvarter, spiste Folkene af den Mad, Fiskerne bragte, det vil sige, at de sørgede for Fisk til Middag og Aften og desuden for det Øl, der blev drukket. Hver Fisker havde sin »Madkist« = Madkiste med, idet enhver holdt sig selv med Tørkost, det vil sige med Brød og Sul. Af dette fik Kvarterværterne kun det, Fiskerne kunde afse, naar de drog hjem igen.

Før var der ud for Sliens Bred lagt »Heringstyn« (= Sildgærder). Det var Pladser, der var hegnede af Ris, altsaa svarende til »Fiskegaardene« i Vadehavet. Naar Højvandet stod ind i Slien, hvilket som Regel skete to Gange i Døgnet, kom Sildene ind i disse Sildegærder, og ved Lavvande fandt de ikke ud igen, og her tog Fiskerne saa Sildene. Af saadanne Fangstpladser var der tidligere mange. Nu er der kun en eneste af disse »Heringstyn« ved Slien, og det er ud for Kappel ved Ellenberg. Den ejes af Godset Løjtmark og er forpagtet af en Fisker.

I SILDETIDEN.

I gamle Dage var der i Slesvig ikke saa store Røgerier, at de kunde aftage alle de Sild, de Holmer Fiskere fangede. Derfor solgte de den store Part til Røgerierne i Egernfjord og en mindre Part til Kappel. De Egernfjorder Røgere hentede Silden med Hestevogn ved Mysund. Sildene, der blev solgt i Kappel, sejlede Fiskerne selv dertil. Disse Sild blev røgede »haardt«, d. v. s. saa de var mørkebrune. Saa blev de kaldt »Karnas«.

Opkøbere fra Sydtyskland, især dog fra Thyringen, kom i Sildetiden til Kappel. Disse Opkøbere kaldte alle og enhver »Karnas«. Sildene blev sendt med Jernbane sydpaa.

ANGELBOERNE OG DE HOLMER.

Angelboerne kom langvejs fra kørende eller gaaende til de Steder, hvor de vidste, at de Holmer Fiskere om Morgenen tidligt lagde til med den Fangst, de havde i Baaden. Saadan var det særligt i Sildetiden. Da tilbyttede Angelboerne sig Silden for Smør, Æg eller Flæsk. Angelboerne hentede da alle de Sild, de havde Brug for Aaret rundt, og saltede dem ned i store Stenpotter.

VED ISFISKERIET.

Naar Slien er tillagt med Is, slaar Fiskerne en Del mindre Huller i Isen og sænker saa Nettet i Vandet. De trækker Nettet til sig igen ved to Vinder, der er sat fast paa Isen ved større Vaager, som Fiskerne har slaaget et Stykke fra det Sted, hvor de sænkede Nettet ned. Under Fodtøjet har Fiskerne Issporer for at staa fast paa Isen.

Dette Fiskeri drives især ind under Angels Kyst ud for den store Bredning. Fangsten transporteres til Holmen paa Isslæder. Det haarde Arbejde, som Isfiskeriet er, udføres under Sang. Her er et Vers af en Sang.

Ik kreg min Hardenlena bi de Kop,
un fråg min Hardenlena: Wat is dat?
Klumpfod, Vågel un Selentium,
Klumpfod, Fod int Rad, Hillummedat,
ik wet nich wat!
Då kömmt min Lena her, då kömmt min Lena her.

KENDENAVNET.

Mange af Holmens Fiskere har et og samme Familienavn. Det var derfor ikke altid saa lige til at holde Rede paa, hvem der var hvem, Derfor havde næsten hver eneste Holmer Fisker et Kendenavn, og saadan er det endnu i Dag. Kendenavnet var i Samkvemmet tilføjet Familienavnet. Uden for Holmen vilde et saadant Navn være blevet kaldt et Øgenavn. Faderens Kendenavn gik i de fleste Tilfælde i Arv til den ældste Søn.

I det følgende gives et Udpluk af Kendenavne for de Familier, der var og til Dels endnu er bosiddende paa Holmen. Mest udbredte blandt Holmens Fiskerbefolkning var og er endnu Familienavnene Reinke, Møller, Nanz, Petersen, Peters, Fischer og Johannsen.

Til Familienavnet Reinke er der tilføjet følgende Kendenavne: Scharf, Bur, Schoster, Pati, Putkammer, Samper, Kak, Nettel, Trompeter. Fadder Ritter, Plus, Ammi, Snepper, Ningelngangel o. a.

Til Møller er Kendenavnene: Leus, Dövs, Skyt, de Jud, Dokter, de Grauer, Pynter, Sland, Jesk, Moses o. a.

Til Familienavnet Nanz var tilføjet: Ruge, Säkendorf, Skunk, Kladi, Mommsen, Muge, Nakke, Bugi, Dickkop, Nobs, Suge o. a.

Til Navnet Petersen er Kendenavnene: Slik, Eidis, Biele, Heie o. a.

Til Navnet Peters er tilføjet: Ympes, Molli o. a.

Navnet Fischer er ret hyppigt. Her er Kendenavnene: Hummel, Dalli, Hanne, Lorens, Schipper Duk, Simpel, Fritz, Nukke, Leutnant, Schidhund o. a.

Til Johannsen var tilføjet: Flapåb, Banhån o. a.

HOLMENS SLAGTERE.

Paa Holmen boede der endnu for en 50 Aar siden 16 Slagtere. Det var dengang næsten saadan, at den ene Slagter boede ved Siden af den anden. Det bedste Kød af de Dyr, Holmens Slagtere slagtede, solgte de til Holmens Beboere, der dengang paa ganske faa Undtagelser nær alle var Fiskere. De og Slagterne var gode Venner og stod Last og Brast sammen, naar det kneb.

Resten af Kødets solgte Holmens Slagtere til Folk i Slesvig By eller til Bønderne ude paa Landet. Kørte de paa Landet, da tilbyttede de sig ofte hist eller her en Kalv eller to for Kødets. Som Regel gjorde de Holmer Slagtere gode Forretninger paa Landet, især ved Høstens Tid, naar Bønderne havde god Brug for fersk Kød.

EN HOLMENS SLAGTER.

Sidst i afvigte og først i dette Aarhundrede var der blandt de Slagtere, der boede paa Holmen, en der hed Ross. Han kørte ofte ud paa Landet med sin lille Vogn, forspændt to Hunde. Hvor det traf sig, købte eller tilbyttede han sig en Kalv for sit Kød, og Kalven blev saa læsset paa Vognen. Hvor det paa Udvejen gik op ad Bakke, gik Ross ved Siden af Vognen, men ned ad Bakke sad han op, og da var der Fart paa Køretøjet.

Ross satte stor Pris paa en Grog, og ofte hændte det, at han fik for mange, saa han paa Vejen hjem glemte baade Vogn og Hunde. Hundene fik saa selv raade for, hvordan de kom til Holmen. Det hændte da, at Hunde og Vogn og Kalv havnede i Vejgrøften, og næste Dag løb der saa en herreløs Kalv omkring. Folk paa Egnen var kendt med Forholdene. Saa de en herreløs Kalv rende omkring, sagde de: Det er Ross sin Kalv.

St. Hans-Klostret paa Holmen.

II. Gammel Sæd, Skik og Folketro paa Holmen.

BRUDEFÆRD.

De allerfleste Bryllupper hos Fiskerne paa Holmen holdtes hvert Aar lige efter, at Fiskerne var vendt hjem fra Sildefangsten i Maj Maa-ned. Mangen ung Fisker havde fundet sig en Brud ude, naar de laa i Kvarter ved Slien. I saa Tilfælde bragte Fiskeren sin Brud med til Holmen i sin Baad, naar han efter endt Sildefangst vendte hjem, for saa kort efter at holde Bryllup.

Det her nævnte og det efterfølgende blev indtil Aaret 1926 overholdt nøje af Holmens unge Fiskere, der vilde holde Bryllup:

Var der blandt Fiskerne, der laa i Kvarter ud for Fangstpladserne, en ung Mand, der vilde gifte sig, naar Sildefangsten i Maj var til Ende, saa bandt Konen, hvor han laa i Kvarter, Dagen før Hjemkomsten en Guirlande og en stor Krans af grønt og Blomster. Fiskeren, som stod for Voddet ved den Baad, hvor den paagældende unge Fisker var om Bord, satte en ekstra Mast i Baadens Forstavn. Konen bragte Guirlanden og Kransen til Vødføreren; denne anbragte Guirlanden fra Baa-dens Forstavn henover begge Master og ud til Bagstavnen; Kransen blev hængt op til Guirlanden mellem de to Master, og til hver Mast blev der sat et Flag. Til Kransen var der bundet en stor Dukke. Fiske-ren, der vilde holde Bryllup, kom om Bord, og saadan sejlede den smyk-kede Baad fra Kvarteret og hjem til Holmen.

Hvor den smykkede Baad lagde til ved Holmen, var en stor Del af Holmens Folk mødt op for at modtage den. Baaden blev liggende, som den var sejlet ind, hele Dagen over: om Aftenen hentede Vodføreren Stadsen ned. Kransen med Dukken bragte han hen til det Hus, hvor den unge Fisker boede, og her blev alt gemt, indtil der blev holdt Bryllup.

Et Par Dage senere var der Fest hos den Fisker, der vilde holde Bryllup, eller, hvis denne ikke havde sit Hjem paa Holmen, hos den Fisker, der stod for Voddet. Den unge Fisker og hans Brud sad til Højboards under Festen, og over de to var Kransen med Dukken anbragt. Først ved denne Fest blev den rigtige Forlovelse fejret. Der blev først budt Kaffe med Kager, og hen paa Aftenen kom der Brød med Paalæg, Godtøl og Brændevin, saa enhver, der var med til Festen, havde fuld Last og Møje med at faa sat den rigtige Kurs efter Hjemmet.

Nogen Tid efter en saadan Forlovelsesfest stod saa Brylluppet; men der blev ikke gjort stort ud af det. Det var en ren Familiefest, hvortil kun den nærmeste Familie var indbudt.

BARSELKONEN.

Med Aarene omkring 1915 holdt den gamle Skik op at bringe Barselmad. Barselmaden blev kogt paa Havregryn, som blev slaaget gennem en Sigte. Denne Havregrynssuppe blev tilsat Sukker, og sammen med Suktartvebakker blev den bragt hen til Barselkonen. Hun spiste den Mad, medens den Kone, der havde bragt den, saa til.

VED BEGRAVELSER.

Før sørgede et valgt Bud for alt, der var at tage Vare paa, naar en af Holmens Beboere var død. Budet gik fra Hus til Hus paa Holmen, og ogsaa til Begravelsen indbød Budet.

Ved Begravelsen gik Budet foran Liggisten fra Hjemmet til Kirkegaarden. Han bar da en sort Stok, holdende den foran sig i Hænderne. Til Stokken var der fastgjort et Dødningehoved. Det er endnu Skik, at denne Stok bæres foran Liget. Stok og Dødningehoved er skaarret i Træ.

Fra gamle Dage til nu har den Skik holdt sig, at Liget bæres fra Hjemmet til Kirkegaarden af Mænd, der bor paa Holmen. Alle voksne Mænd, som bor her, kommer til at bære Lig, da de seks Lighbærere skifter for hver Gang, idet seks andre, der bor nærmest ved dem, der sidst bar Lig, bærer det næste Lig til Graven.

Sorø Amtstidende

Dagligt Gennemsnits-Oplag
for 2. Halvår 1942 if. Dansk
Oplagsk. **14.689 Eksempl.**
Akциденstrykkeri — Lystryksanstalt
Clichéfabrik — Bogbinderi
Hovedkontor: Slagelse. Telf. 2000.

Bornholms Tidende
Øens største og eneste Oplags-
kontrollerede Blad.

Telf. 121 Telf. 355
RØNNE

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Aarhus Amtstidende

Stiftet 1866.

Grænselandets Liv

møder De i

Jydske Tidende

Syd- og Sønderjyllands
største Blad.

Dybbøl-Posten

Det gamle danske Blad for Als og Sundevad

Silkeborg Avis

Midtjyllands ældste
og største Dagblad
Oplag over 10.000 Eksemplarer.

Roskilde Dagblad Byens og Egnens Blad
*Søger De Husassistent eller anden Medhjælp, da averter i
Roskilde Dagblad. Søger De Plads i Nærheden af Køben-
havn, faar De den bedst gennem en Annonce i Roskilde
Dagblad. Vort Trykkeri leverer Tryksager af enhver Art.
Telefon Roskilde 601 (2 Linier).*

TIDENDE

FOR NAKSKOV, MARIBO OG RØDBY

Lollands største Dagblad
Hovedkontor i Nakskov
Filiaalkontor i Maribo og Rødby

Lolland-Falsters
Stiftet **Stifts-Tidende** 1805

Hovedkontor: Nykøbing Falster Landsdelens ældste Blad

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største Blad
Nykøbing F.

Holbæk Amtstidende Odsherreds Tidende

Enhver Bilist kender Holbæk Amts gode Veje -- enhver
Annoncør kender den gode Vej til Kunderne i Holbæk Amt.
Telefon Holbæk 71 Telefon Nykøbing 7

Maribo Amtstidende

MARIBO

Aktieselskabet

HAVNEMØLLEN

AALBORG

Kalundborg Folkeblad

Oplag godt 9000 Ekspil.

NIELS LARSEN'S TRIKOTAGEFABRIK

Hammerum

Kalundborg Avis

Byens og Egnens ældste Blad
till for Læsernes Skyld.

Holbæk Amts Andels-Svineslagteri

HOLBÆK

A. W. MILLING

Aktieselskab
Østerbro 37 a Telf. 89 og 89
AALBORG

HORSENS HAVN

- ◆ *Mange moderne Stykgodskraner.*
- ◆ *7,00 m Vanddybde.*
- ◆ *Havnen kan besejles Dag og Nat*
- ◆ *Store Arealer ved Kaj og Jernbanespor ledige til Udleje.*

^{A/s} Neumann & Zimmermann

Kanalvej

Lyngby

Hans Jensens Eftf.

Trikotagefabrik

IKAST

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Uplandsgade 20

DANIA

GASAPPARATER

OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Jydsk

Trikotagefabrik A/S

IKAST

IKAST SKAANERFABRIK

P. Chr. Mikkelsen

IKAST

Til alle Festligheder

PREMIER IS

Esbjerg

Hede Nielsens Fabriker A/S

Cykler - Cykledele - Radio

Horsens

Aktieselskabet

SIMON BRØND & CO.

Barnevognsfabrik

Vejen

VEJEN

TRÆLASTHANDEL

Aktieselskab

Telefon 47

Tønder Mejeri

Telefon 186

Herning.

JESPER NIELSEN

TRICOTAGEFABRIK

HERNING

Thisted Jernhandel

v/ Chr. Homann

THISTED

Reserveret

S. S. V.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sønderjydsk Teglintudstri

Nordre Fasanvej 217 - København N.
Telf. C. 4520 - Tage 1700 - Tage 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 - 807 - 808

Graasten
Teglværk

GRAASTEN

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested

D. I. S.

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol.

Antager Frøavlere

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense

Eriksen & Christensen

Aktieselskab

Korn og Foderstoffer

Esbjerg

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-
Komfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

Rose-Jensen

Murermester- og
Entreprenørforretning

Randers

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- og TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

P. Conradsen

Teknisk Maskinforretning

Telefon 900

Fredrikshavn

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

KOSTSKOLEN TØLLØSE

1 Times Kørsel fra København. Skolehjem for Dreng og Piger. Udlands-Danske Børn kan bo paa Skolen i Ferierne. Elever optages fra 7 Aars Alderen. Underskole, Mellemskole, Realklasse.

Marie Hesseldahl.

Louise Højer.

Helsing Kost- og Realskole

NORDSJÆLLAND

Skolen er beliggende i en smuk skovrig Egn nær Kattegat. Skolebygningen er ny og tidssvarende. Universitetsuddannede Lærere.

Program sendes.

O. Nelsson

Husholdningsseminariet

Ankerhus - Sorø

uddanner Husholdnings- og Skolekøkkenlærere, afholder 5 Mdr.s Kursus for unge Piger fra Maj og Novbr. Plan sendes.

Magdalene Lauridsen.

Stenhus Kostskole

HOLBÆK

Rektor Svend Larsen

$\frac{A}{S}$ Sønderjydske Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel, Aabenraa

Forlang

BULLOX

100% ren Kødekstrakt - Kød-Bouillon-Tærninger
Kvaliteten uforandret de sidste 10 Aar

A/S Dansk Kødekstrakt Co. Aabenraa

Køb dansk Arbejde!

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

»TAVANNES WATCH« & »ADMIRAL«

er to af de bedste Schweizer

Præcisions-Uhre.

Forlang dem hos Deres Uhrmager.

Snoghøj *Gymnastik- højskole* Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 — Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Askov Sløjdskole

Efterskole

Maj-Oktober: Piger (14-18 Aar).
November-April: Dreng (14-18 Aar).
Skoleplan og Oplysninger sendes.

POUL VYNNE.

Gymnastikhøjskolen

i Ollerup

Højskole for Mænd fra 3. Novbr. til 30. Marts med Lederuddannelse i Gymnastik, Svømning, Idræt, Boldspil og Ridning. Skoleplan med Oplysninger - ogsaa om Amtsunderstøttelse og Hjælp fra Elevforeningen - ved

NIELS BUKH

Oluf Myhrmann

Sæby

Graasten Husholdningsskole

m. Barneplejeafdeling

5 Mdr.s Husholdningskursus
begynder 4. Maj og 4. Novbr.
Plan sendes.

Olga Reppien og Ebba Drewes.

Aalestrup

Andelsmejeri

Telefon 70.

Jørgen Storm

Kolonial en gros
og Ægekспорт

Hjørring

ASMUS HANSEN

Kolonial- og Kortevarer
en gros

Haderslev

Dyckjær & Christensen

Fiskeeksport

Ringkøbing

SLEGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

JULEN.

Juleaftensmaden var og er endnu paa Holmen »Brassen« = Brasen. De fangedes af enhver gift Fisker til Julen. Hændte det, at der ingen Braser fangedes eller at der ikke fangedes nok, saa sagde Fiskerne: »Der gik vi glip af Julemaden i Aar; der var ikke Jul til os«.

Brasen koges og spises med Sennepdyppelse og Kartoffler til. Efter Fiskeretten spises Sødsuppe, kogt paa Grubegryn (store Byggryn) med Svedsker og tilsat Saft efter Smag. Til Sødsuppen spises der Æblekager, overstrøet med Sukker. Disse Æblekager til Juleaften bages i Hestefedt, da de saa er mere »krus« (skøre), end naar de bages i Svinefedt eller Smør.

Juleaften blev enhver hjemme hos sig selv. Man drak en Julepunch hjemme. Juledagene gik Slægtningerne sammen for at ønske hverandre en glædelig Jul.

Nytaarsaftensmaden var af samme Slags som Juleaftensmaden. De ældre blev hjemme den Aften, men Ungdommen morede sig ude omkring paa Holmen. De byttede om paa alt det, der ikke var gjort forsvarligt fast; de stoppede Skorstene til, saa mangen en Fisker maatte have Vinduer og Døre staaende aaben, fordi Røgen slog ud og fyldte Huset. Naar Domkirkeklokken slog 12 ved Midnatstid, hørte de op med at drive Løjer. Det gik den ilde, der prøvede paa gale Streger efter den Tid.

Baaden og de Redskaber, der hørte med til en Baads Udstyr, samt alle andre Redskaber, der brugtes til Fiskeriet, var fredlyste ogsaa Nytaarsaftenen. Der var ingen, der byttede om paa eller drev Løjer med disse Ting.

»SWÅTKOP« (MAAGEN).

Swåtkop (= Sorthoved) kalder de Holmer Fiskere Maagen, fordi den har en sort Hætte.

Et Sagn blandt mange fortæller: Maagen flyver rastløs omkring ved Dag og ved Nat, aldrig hviler den fra i Marts, da den fæster Bo paa Maageøen, til om Efteraaret, da den tager herfra igen. Det er den evige Jøde, der er forvandlet til en Maage. Han vandrede før paa Jorden uden Rast og Ro, men heller ikke i Maagens Skikkelse finder han Tid eller Ro til at søge Hvile.

DER ER FORSKEL PAA KATTE.

Naar en Holmer Fisker mødte en sort Kat paa sin Vej, især hvis Katte gik forbi paa Fiskerens højre Side, kom han ud for et alvorligt Uheld. Var det en Kat af en hvilken som helst anden Farve, saa kunde han være belavet paa et mindre Uheld.

En Kat kunde dog ogsaa bringe Lykke, hvis den nemlig gik forbi paa Fiskerens venstre Side, og var det tilmed en sort Kat, saa ventede der Fiskeren en større Lykke.

DE HOLMER FISKERE OG UGLEN.

Var de Holmer Fiskere i deres Baad paa Vej ud til deres Fangstpladser paa Slien eller paa Vej hjem derfra, saa kunde det før hænde, at der kom en Ugle flyvende og satte sig paa Baadens Mast. Dette var et ilde varslende Tegn for den paagældende Baad, da Uglen varslede for Baadens Undergang.

Ejeren af den Baad, hvor Uglen havde sat sig paa Masten, var ilde stedt, da han derefter ikke kunde faa Hjælpere til at gaa med i Baaden. Mangen en saadan Baad er blevet hugget op. Ikke engang Resterne af en saadan Baad brugtes til en ny Baad, saa bange var de Holmer Fiskere for en Ugle.

TROLDTYG (= TROLDTØJ).

Ud for Goltoft er der et Sted i Slien, som bliver kaldt »Bastan«, men det rette Navn er nok »Bastahav«, thi saadan kaldte de gamle Holmer Fiskere det før.

De Fiskere, der for saadan noget som 70 Aar siden boede paa Holmen, sagde, at det spøjte paa dette Sted. Hvad der egentlig var i Vejen, vidste de ikke rigtigt; men at der var »Trolldyg« i Vandet paa Bastahav, det var alle Fiskere enige om.

Det var saadan, at naar Fiskerne kastede Net ud her, gik der sjældent Fisk i Garnet. Derimod var det ikke sjældent, at Nettet var revet i Stumper og Stykker, naar de trak det ind i Baaden igen, saa det var sikkert, at Bastahav var et Sted, hvor der holdt Trolldøj til.

III. Sagn fra Slesvig.

KONG ERIKS LIG — FODDAMSHOLM.

Paa Halvøen Borg Vest for Mysund er der høje og stejle Skrænter ned mod Slien. Ud for Halvøens stejleste Skrænt er der et Sted, som kaldes »Kors«. Navnet stammer fra den Tid, da Kong Erik blev myrdet og hans Lig blev kastet i Slien Øst for Mysund.

Sliens Vand førte Kongens Lig vester paa gennem Snævringen ved Mysund. En Dag, de Holmer Fiskere drog Vod ud for Borg, fik de Kongens Lig i Nettet. Siden den Tid er det, at Stedet, hvor Kongens Lig fandtes, kaldes »Kors«.

De Holmer Fiskere, der fandt den myrdede Kong Eriks Lig, landede med det paa Holmen ud for den smalle Gyde, der fra Sønder Holm gaar ned til Vandet. Gyden bliver siden den Dag kaldt »Foddamsholm«, og det er, fordi den døde Konges Fødder rørte ved Holmens Jord, inden Fiskerne, der bragte Liget, satte deres Fødder paa Land.

PESTKIRKEGAARDEN.

Øst for Holmen, paa den Jord, der kaldes »Friheden«, er der en høj liggende Plads, som i Folkemunde kaldes »Pestkirkegaarden«. Paa denne Plads tørrede de Holmer Fiskere før Nettene.

Et Sagn fortæller: Paa den Plads, der kaldes Pestkirkegaarden, blev de Borgere fra Slesvig-»Altstadt« jordede, som døde af Pesten, da den første Gang i det syttende Aarhundrede hærgede Byen.

FRA KOSAKTIDEN.

Da Kosakkerne laa i Slesvig, hærgede de slemt her, ogsaa paa Holmen. De overfaldt Kvinder og Børn, skændte overall, saaledes ogsaa Domkirken, som de indrettede som Hestestald.

Fiskerne paa Holmen var fattige. Til Trods derfor tog Kosakkerne dog ogsaa fra dem, hvad de havde Brug for. For at redde det, der kunde reddes, sejlede de Holmer Fiskere deres fattige Ejendele, især det, de mente, Kosakkerne havde Lyst til, bort fra Holmen ud ad Slien og gravede det ned et Sted. En Del deraf er aldrig kommet tilbage, saa det ligger nok gemt i Jorden, hvor det dengang blev skjult.

DEN UNDERJORDISKE GANG.

En Bygning ved Domkirken, der senere blev benyttet som Skole, men nu er brudt væk, kaldtes »Rumohrshof« (Rumohrsgaard). Den frie Plads, hvor Bygningen laa, kaldes endnu i Folkemunde »Rumohrshof«.

Sagnet fortæller, at der fra en Kælder paa Rumohrshof, hvor der var en Lem i Gulvet, gik en underjordisk Gang, der under Slien førte over til Maageøen. Denne Gang endte dybt nede i Kælderen paa den Borg, der laa paa Maageøen.

Borgen paa Maageøen er forsvundet, men der findes Folk, som har set formummede Skikkelser stige frem af Jorden og forsvinde igen paa den Plads, hvor Borgen engang laa.

RIDDERENS DATTER.

I Nærheden af Haderslev laa der en Borg, hvor der boede en Ridder. Han havde en Datter, som var den smukkeste, nogen havde kendt, og

dertil var hun en ligefrem Pige, som ikke kendte Forskel mellem rig og fattig. Hun forstod at skelne og omgikkes kun dem, der havde et trofast Sind. Blandt disse var der en fattig Karl, som tjente hendes Fader. Ridderens Datter forelskede sig i den fattige Karl. En Dag kom Ridderen bag paa de to. Han forbød sin Datter al Omgang med den unge Karl, men Datteren sagde nej til det, og Ridderen sendte hende derfor sydpaa til Kloret paa Holmen ved Slesvig. Heller ikke det hjalp: hun vilde ikke lade den unge Karl fare.

Alt hvad Ridderen gjorde for at faa Datteren til at bryde med den unge Karl, nyttede intel. Han var rasende og truede Datteren med Døden; men heller ikke det hjalp ham noget. Da bød Ridderen, at Datteren skulde mures inde paa Holmens Kloster, men saadan, at det skete lidt efter lidt. Han mente, at Datteren nok kom paa andre Tanker, naar hun saa, at den Mur, der skulde indeslutte hende, voksede fra Dag til Dag. Men hun holdt fast ved den Mand, hun havde givet sit Jaord.

Da der kun var een Sten til Rest at sætte i Muren, kom Ridderen selv. Han tryglede og bad Datteren, at hun skulde lade Karlen fare, men hun sagde: »Hellere vil jeg dø, end at jeg bryder mit Ord!« Ridderen truede nu sin Datter, men hun svarede: »Sæt den sidste Sten i Muren, saa jeg faar Fred, eller bryd den Mur, du lod sætte omkring mig, saa jeg faar ham, jeg tilsvor min Kærlighed! Kun Døden skal skille os ad!«

Da alt var forgæves, lod Ridderen den sidste Sten sætte i Muren. Men han selv døde, inden han havde sat sin Fod uden for Klorets Mure.

Dette Sagn er fortalt mig af flere, bl. a. af en Mand paa 86 Aar, der gav det følgende Tilføjelse:

Ridderfruen var fulgt efter Manden til Holmen. Da hun traadte ind paa Klosterets Grund, mødte hun Ridderen. Han faldt død om for hendes Fødder. Ridderfruen ilede nu ind i Kloret. Hun lod den Mur, der omgav hendes Datter, bryde ned, rev Datteren til sig, sluttede hende i sine Arme og sagde: »Jeg rev dig ud af Dødens Favn og giver dig tilbage til din rette Brudgom!«

IV. Hvad de Holmer Fiskere fortæller om Dronning Margrethe og sorte Gret.

DRONNING MARGRETHE OG FISKERNE.

Saa længe Dronning Margrethe levede, var hun og de Holmer Fiskere gode Venner. Venskabet stammede fra, at de Holmer Fiskere mere end een Gang hjalp Dronningen, særlig dog den Gang, da hun af en Fjende var trængt haardt op til Slien. Til Lands var der ingen Vej for Dron-

ningen. En Holmer Fisker laa med sin Baad paa Slien ud for det Sted, hvor Dronningen holdt til Hest. Paa Tilraab kom Fiskeren med sin Baad og hentede Dronningen. Han sejlede hende over Slien til et Sted paa Nordsiden, hvor Løjt Aa munder ud i Slien, neden for Vinding. Paa denne Maade lykkedes det Dronning Margrethe at slippe fri fra sine Forfølgere; men Dronningen glemte aldrig Fiskerens Daad.

Der fortælles, at Dronning Margrethe, da hun efter Flugten over Slien satte sin Fod paa Angels Jord, sagde til Fiskeren: »Trænger I nogen Sinde til Hjælp, da kald paa mig!« Hun holdt sit Ord, saa længe hun levede. Var en Fisker fra Holmen stedt i Nød, paakaldte han aldrig forgæves Dronningens Hjælp.

HESTEBJERG.

Engang var Dronning Margrethe paa Flugt for en Fjende, der forfulgte hende helt til Slesvig By. Dronningen fandt her et Skjulested paa en Bakke oven for Slesvig. Fjenden ledte overalt efter hende; men ingen Steder kunde der findes et Spor.

Dronningen var ikke ledig i sit Skjulested. Hun lod bagvendte Sko lægge under de Heste, hun havde hos sig, hvorpaa hun red bort. Nogen Tid efter Dronningens Flugt opdagede Fjenderne de friske Spor af Heste. De satte efter; men Afstanden mellem Forfølgerne og Dronningen blev større og større, og Dronningens List frelste hende.

Skjulestedet ved Slesvig var den Bakke, der endnu i Dag kaldes Hestehjerg, og dette Navn har den haft siden den Dag, da Dronning Margrethe satte bagvendte Sko under Hestene.

DRONNING MARGRETHE HJÆLPER.

Dronning Margrethe er endnu i Dag ikke glemt af de Holmer Fiskere: de tyr den Dag i Dag til hende, naar de paa en eller anden Maade er stedte i Nød.

Er det sløjt med Fiskeriet, da paakalder de Dronningens Hjælp, og Følgen udebliver ikke: de kan trække Nettet fuldt af Fisk op i Baaden. Er en Fisker stedt i Havsnød, saa beder han i sit stille Sind Dronningen om Hjælp, og straks er der en usynlig Haand, som hjælper. Deraf kommer det, at kun yderst faa af de Holmer Fiskere mister Livet ved Forlis, naar de er ude paa Fangst. Rejser der sig en Storm, naar Fiskerne er paa Slien, og de da beder Dronningen om Hjælp, løjer Stormen straks af. Er der Modvind ind efter, saa de driver for Vinden og ikke kan komme hjem med Fangsten, saa henvender de sig til Dronning Margrethe; straks drejer Vinden om i det rigtige Hjørne, og for strygende Medbør gaar det ind i den sikre Havn paa Holmen.

En gammel Fisker siger: Den Haandsrækning, de Holmer Fiskere gav Dronning Margrethe, har hun gengældt dem mangfoldige Gange, og den Fisker, der er født paa Holmen, glemmer da heller aldrig Dronning Margrethe og de gode Gerninger, hun har ydet Fiskerne.

PÆLENE I SLIEN.

Lige Øst for Holmen er den store Bredning. Der var i sin Tid ikke til at sejle den nærmeste Vej fra Slien til Holmen, fordi der her var en Grund. Da Grunden for en Del Aar siden blev gravet igennem, kom der Rester af et Fæstningsanlæg, det vil sige spidse Egetræspæle, frem for Dagens Lys. Et Sagn fortæller, at det var Dronning Margrethe, der lod disse Egetræspæle ramme ned for at hindre Fjenderne i at trænge frem til Slesvig.

SLISPÆRRINGEN VED LINDAANÆS.

Ud for Lindaanæs er der i Slien endnu Rester af et Fæstningsanlæg eller et Spærreanlæg fra gamle Dage. Der er her drevet Pæle ned i Sliens Bund. De har en Jernspids, saa at Skibe, der i gamle Dage vilde sejle hen over dem, er blevet siddende fast eller har faaet Bunden revet op.

Der fortælles, at det var Dronning Margrethe, der lod de Pæle ramme ned i Slien, for derved at værne Slesvig mod Overfald fra Søen.

SORTE GRETS VOLD.

Halvøen vesten for Mysund hedder Borg. Her byggede sorte Gret engang en Vold. Den skulde være et Værn for Slesvig, da Skibe ved denne Vold skulde hindres i at sejle videre til Slesvig, fortæller et Sagn.

Et andet Sagn fortæller: Da sorte Gret var død, saas hun flere Gange gaaende paa den Vold, hun havde bygget paa Borg. Hun hindrede ofte Folk i at færdes her. Mange af dem, der mødte hende, naar hun gik paa sin Vold, holdt sig efterdags borte herfra, de de ikke for anden Gang ønskede at møde hende.

En Hulvej, der paa Vestsiden fra det højt liggende Borg fører ned til Slien, kaldes endnu i Dag »Margrethe-Graven«.

SORTE GRET SKAL TROS.

En Dag, sorte Gret stod paa Volden ved Hedeby og saa ud over Slien, kom der to Fiskere gaaende forbi. Hun spurgte, hvorledes det gik dem. De sagde, som det var, at de havde været paa Slien fra Morgen tidligt, før Solen stod op, men ikke en eneste Fisk havde de faaet i Garnet. Sorte Gret hørte paa dem og sagde: »Sejl ud paa Slien og kast Garnet ud, saa skal I nok faa Fisk!«

Den ene af de to Fiskere gjorde Nar ad det, sorte Gret sagde, hvorimod den anden takkede for det gode Raad. Fiskerne sejlede ud paa Slien, og hver kastede sit Garn ud. Den Fisker, der havde takket sorte Gret, kunde straks efter trække sit Garn fyldt med Fisk op i Baaden. Men paa det Sted, hvor den anden Fisker, der havde gjort Nar ad sorte Gret, kastede sit Garn ud, kom Sliens Vand i voldsomt Oprør; Baaden gik til Bunds, og Fiskeren druknede.

SORTE GRETS KNUDER.

En Dag, da nogle af Holmens Fiskere vilde sejle hjem fra Fangsten, kom de i Nød. Der var ikke den mindste Vind, saa de kunde sejle. I deres Nød bad de til sorte Gret, at hun vilde komme dem til Hjælp, og hun var der straks. Hun gav den ene af Fiskerne en Dug, paa hvilken der var slaaet tre Knuder. Hun sagde til den Fisker, hun gav Dugen, at han af disse Knuder kun maatte løse de to, men den tredje Knude maatte han ikke røre ved.

Sorte Gret forsvandt, og en af Fiskerne sagde: »Hvad mon den Dug med de Knuder kan hjælpe os?« En anden Fisker kendte dog sorte Gret; hun havde hjulpet ham mere end een Gang. Han sagde: »De Knuder paa den Dug, dem har Gret sin Mening med«, og han talte om at løse en Knude. Det gjorde han saa, og straks var der Vind; Baaden tog Fart efter Holmen til. Nu vidste de, hvad det havde paa sig med de Knuder, og for at naa rask frem, løste de nok en Knude, og snart skød Baaden stærk Fart.

Da de var nær ved Holmen, sagde en Fisker: »Hvorfor maa der mon ikke røres ved den tredje Knude, der er paa Dugen?« Nysgerrige var Fiskerne, og den, der havde faaet Dugen af sorte Gret, sad og pillede ved den tredje Knude. Straks rejste der sig en Storm, saa Sliens Vand stod i et voldsomt Oprør. Baaden blev af de oprørte Bølger kastet hid og did; til sidst gik den til Bunds, og Fiskerne, der var i Baaden, druknede alle sammen.

GULDFISKEN.

Nogle Holmens Fiskere laa engang paa Slien for at fiske. Gang paa Gang havde de kastet Garnet ud, men ikke en eneste Fisk var gaaet i det. Da kom en af Fiskerne i Tanker om at kalde sorte Gret til Hjælp. Det gjorde de heller ikke forgæves, thi da de atter drog Nettet ind, var der saa mange Fisk i det, saa de fyldte Baaden. Blandt disse Fisk var der en, der glinsede, som om den var af det rene Guld. En Fisker tog fat paa den gyldne Fisk; den vejede saa tungt i hans Haand som det rene Guld. Den Fisk skulde sandelig gemmes; men i samme Øjeblik

var sorte Gret der. Hun sagde: »Kast den Guldfisk, I fangede, tilbage i Sliens Vand!« Det lovede de at gøre. Næppe var sorte Gret borte, saa var der en af Fiskerne, der fortrød sit Ord. Han gemte Guldfisken blandt de andre Fisk, der laa i Baaden; men ingen af de andre Fiskere, der var med, vidste noget om det.

De sejlede nu med Baaden fuld af Fisk efter Holmen til. De var dog ikke naaet ret langt indefter, før de lagde Mærke til, at Baaden stak dybere. De saa efter, hvad der var i Vejen, og de opdagede, at mange af Fiskene i Baaden skinnede som det rene Guld. Jo længere de sejlede, des flere gyldne Fisk laa der i Baaden: den var nu saa tungt lastet, saa Vandet var ved at trænge over Baadens Kant.

Fiskerne begyndte at kaste Guldfiskene udenbords, men det hjalp kun lidt; kastede de een Guldfisk i Slien, blev det til to i Baaden. Til sidst var Baaden saadan lastet, at Vandet trængte over i den. Baaden sank, og den Fisker, der havde gemt sorte Grets Guldfisk, gik med ned og druknede. De andre Fiskere reddede sig i Land, og det er fra dem, vi har denne Historie om Guldfisken.

SORTE GRET PAA STORE BREDNING.

En Nat var der bælgmørkt, og Taagen laa saa tæt over Vandet, at de Fiskere, der laa ude paa den store Bredning, ikke kunde se saa langt frem, som Baaden var lang. De vidste ikke, hvad Vej de skulde ind til Holmen. De roede og roede, men de naaede ikke Land, og de var lige ved at give op.

En gammel Fisker, der var med i en af Baadene, sagde saa: »Nu trænger vi til sorte Grets Hjælp!« Næppe havde han sagt de Ord, da saa de ret foran en Kvinde staa paa Vandet. De roede i denne Retning, men hvor meget de end roede, blev Afstanden mellem dem og Kvinden dog den samme. Hun flyttede sig paa Vandet, indtil Fiskerne kunde se, at de var kommet ind til Holmen, hvor de skulde lægge til. Da var Kvinden ogsaa forsvunden.

Det var sorte Gret, der var kommet sine Fiskere til Hjælp, da de havde kaldt paa hende. Det var hendes Tak til de Holmer Fiskere, fordi de engang hjalp hende, da hun var i Havsnød paa den store Bredning.

V. Hvad de Holmer Fiskere fortæller fra Slien.

KOKBARG (= KOKBAKKEN).

Øst for Holmen i den store Bredning er der en Grund, som kaldes »Kokbarg«. Naar Holmens Fiskere sejlede ude fra ind efter, var de ikke helt glade, inden de havde denne Grund bag sig, thi paa dette

Sted er mangen en Fisker faret vild ved Nattetid. Paa Kokbarg brændte der ved Nat, naar der laa Dis ud over Slien, mange Lys, der ledte Fiskerne paa fejl Vej i Stedet for ind til Holmen.

Disse Lys, der brændte paa Kokbarg, var onde Aander. De laa her og lurede paa Holmens Fiskere, naar de med lastet Baad var paa Vej til Holmen, for at Baaden skulde løbe paa Grund, saa de onde Aander kunde faa Fiskeren i deres Vold.

KONGESTENEN.

Ud for Grødersby ligger der i Slien en stor Sten, som kaldes Kongsten. Til denne Sten knytter der sig mange Sagn, blandt andre dette:

En dansk Konge sejlede engang ad Slien til Slesvig. Da Kongens Skib var ud for Grødersby, saa Kongen den vældige Sten ligge i Vandet. Han lod sit Skib lægge til ved Stenen, sprang ud paa den og forlangte, at de fra Skibet skulde række ham et Glas Vin. Staaende paa Stenen tømte han saa Glasset.

Fordi en dansk Konge drak et Glas Vin, staaende paa denne Sten, kaldes den Kongestenen.

EGETRÆET VED GRØDERSBY NOR.

Ved Grødersby Nor stod der i gamle Dage et vældigt Egetræ, hvis Mage ikke fandtes. Træets Omfang var 40 Fod, fortælles der.

Dette Egetræ groede ikke langt fra den Borg, der i gamle Dage laa ved Grødersby Nor. Dronning Margrethe tilbragte meget af sin Tid ved dette Træ, naar hun opholdt sig paa sin Borg ved Grødersby Nor. Dengang var Træet hult. Ti Mennesker kunde da paa een Gang finde Plads i Træets Hulning. Ved det vældige Træs Rod rislede der en Kilde.

En anden Meddeler fortæller: Ved Grødersby nær Slien groede der i gamle Dage ved Noret et stort Egetræ. Dette Træ var hult. Der var saa stor Plads i Træets Hulrum, at en Zigeunerske engang fødte et Barn inde i Træet. Derefter boede denne Kvinde sammen med sit Barn i lang Tid i Træet.

ET SAGN OM ARNÆS.

Øen Arnæs var før en Halvø, der var landfast med Angel ved en smal Landtange ud til Grødersby, fortælles der. Det var Erik af Pommern, der engang i Tiden mellem 1416 og 1426 lod denne Landtange gennemgrave, for derved at gøre et Fæstningsanlæg, han havde anlagt paa Halvøen Arnæs, uindtageligt.

ARNÆS'S NAVN.

Langt ud over Angel, langt borte fra Arnæs, hører man den Dag i Dag, at den fødte Angelbo udtaler Ordet Arnæs paa en egen Maade. De siger nemlig Ernis i Stedet for Arnis (= Arnæs). Err'nis i Angelboens Mund er det samme som Ærgrelse paa Dansk. At Angelboerne udtaler Ordet saadan, gaar efter Sagnet tilbage til den Tid, da Behoerne fra Kappel udvandrede derfra og bósatte sig paa Arnæs, thi da blev der sagt: »Vi har haft »Ærr'nis« nok med det at faa Lov til at flytte hertil!«

SKAMPÆLEN.

Arnæs havde i gamle Dage en Skampæl. Til denne Pæl var Halsjernet gjort fast. Skampælen stod ikke ved Kirken, men havde sin Plads overfor en lille Dam, der før laa omtrent midt i den lille Flække, lige overfor, hvor nu Skipperhuset ligger. Halsjernet og den Lænke, der hørte dertil, gemtes for 50 Aar siden (maaske endnu i Dag) paa Museet i Arnæs.

EN RETTERPLADS.

Arnæs havde i gamle Dage sin Retterplads paa det Sted, der i Dag kaldes »Steinör« (= Stenø). Gamle Folk, der levede i Halvfjerserne, fortalte, at de havde kendt den Galge, der før stod paa Stenø, men da tjente den Skipperne paa Slien som Sømærke.

Meddelelsen, der er 75 Aar gammel, fortæller: Da jeg var Dreng, fortalte gamle Fiskere paa Holmen, at de havde hørt fortælle om en Forbryder, der var blevet hængt i den Arnæs Galge.

Vor Julegave 1943.

Det er os en særlig glæde i aar at kunne sende holderne et nytryk, oversat til vor tids sprog og kommenteret af cand. mag. Jeppesen i Haderslev. Det er Erik Pontoppidans nu 200 aar gamle afhandling om det danske sprog i Sønderjylland, der trods dets ælde endnu har langt mere end historisk interesse.

I det kommende Aar vil vore holdere yderligere gratis modtage 3. hefte af Danmarks Riges Breve, amtsudgave for Sønderjylland, de dertil hørende historiske oversigter ved C. A. Christensen og endelig Prof. Franz Blatts afhandling »Under vor Haand og Segl«.

Red.

Bov 4, 19, 70, 73, 108, 136, 201.
Bovrup 70, 72.
Branderup 16, 71, 73.
Brandsbøl 64, 65.
Brede (Bredebro) 18, 58, 70, 73.
Bredsted 133.
Breklum 155.
Bro 60.
Broager 18, 70, 73, 166.
Brøns 16, 58, 70, 73.
Burkal 18, 58, 70, 72, 109.
Buskmose 52.
Bylderup 18, 71, 72, 109, 148.

C

Christiansfeld 16, 71, 73.

D

Daler 18, 58, 70, 73.
Damholm 203.
Danevirke 192, 193.
Dybbøl 18, 70, 72, 191 ff.
Dyndved 46, 63.
Døstrup 18, 71, 72, 84.

E

Eckernførde 56, 208.
Egen 18, 55, 56, 63, 70, 72.
Egvad 18, 70, 73.
Elbjerg 186.
Elholm 67.
Ellehus 141, 151.
Ellund 107 ff.
Elsmark 65.
Elstrup 63.
Emmerlev 18, 58, 71, 73, 82, 148.
Emmerske 139.
Ensted 18, 70, 72, 162 ff.
Ertebjerg 66, 67.

F

Faarkrog 87.

Favervraa 125.
Feldum 93, 117 f., 123 ff.
Felsted 18, 70, 72.
Fjelstrup 16, 70, 73, 115 ff., 121,
123 f.
Fjorde 203.
Fladsten 88.
Flensborg 4, 7, 12, 19, 52, 55, 98,
111, 151, 199, 200.
Flensborg Amt 56.
Fole 16, 71, 73.
Forballum 97.
Frederiksstad 56, 141, 193.
Frørup 16, 70, 72, 84.
Frøslev 1 ff., 109.
Fuglhessel 62.
Før 96, 144.

G

Gallehus 192.
Gammelgaard 60.
Gl. Haderslev 16, 70, 73.
Genner 202.
Gerrebæk 12.
Goltoft 214.
Graasten 18, 70, 72, 163.
Gram 16, 20, 70, 73.
Gram H. 119, 200.
Grarup 16, 70, 73, 125 f.
Grødersby 221.
Gymose 120, 124.
Grødebøl 116.
Guderup 62.

H

Haderslev 16, 19, 70, 73, 98, 100,
116 ff., 126, 147, 151, 153, 199,
200, 201.
Haderslev Amt 55, 56.
Haderslev H. 116.
Halk 16, 70, 73.

Hammelev 16, 71, 73, 92.
Hanved 19, 107 ff., 200, 203.
Harreslev 2, 4.
Havetoft 185, 203.
Havnbjerg 18, 56, 64, 65, 70, 73.
Hedeby 174 ff., 218.
Hejsager 121.
Hellevad 18, 70.
Helved 62.
Hestebjerg 217.
Hjerndrup 70, 73.
Hjerpsted 18, 20, 58, 71, 73.
Hjerting 16, 71, 73.
Hjolderup 126.
Hjordkær 18, 70, 72, 86.
Holbøl 18, 70, 72.
Holm (Nørborg) 66, 70, 73.
Hoptrup 16, 70, 73.
Hostrup 18, 70, 72.
Hostrup (Ensted) 162 ff.
Hostrupskov 164 ff.
Hundevad 124.
Hundslev 62.
Husum 52, 55, 151, 193.
Husum (Ballum) 78.
Hviding 16, 70, 73, 151.
Hygum 16, 71, 73.
Hyrup 200.
Højer 18, 58, 71, 72, 82, 141.
Højer Lds. 71, 73.
Højrup 16, 70, 72.
Hørup 18, 54 ff., 56, 66, 70, 73.

I

Isted 194, 201.

J

Jegerup 16, 71, 73.
Jejsing 148.
Jels 16, 70, 73.

K

Kabdrup 39.
Kalø 202.
Kappel 56, 193, 208.
Kegnæs 18, 55, 56, 57, 68, 71, 73.
Keldet 121.
Ketting 18, 55, 56, 60, 61, 70, 73.
Kliplev 18, 71, 72.
Knivbjerg 202.
Knivsig 109.
Kværs 18, 70, 72.
Københoved 86 ff.

L

Ladelund 18.
Lebølgaard 57.
Lerskov 178.
Lilholt 93, 125.
Lindaanæs 218.
Lintrup 16, 71, 73.
Lunden 64, 65.
Lyrskov 172 ff.
Lysabild 18, 55, 56, 67, 70, 73.
Løgumkloster 18, 23, 70, 73, 141, 151.
Løgumkloster Lds. 71, 72, 84.
Løjt 18, 71, 72, 88, 106, 186, 202.

M

Maageø 204, 213, 215.
Magstrup 16, 70, 73.
Majbøl 66.
Marstrup 116.
Medelby 18.
Mels 66.
Mjolden 18, 70, 73, 97.
Moltrup 16, 71, 73, 98, 126.
Mysunde 192, 193, 208, 214, 218.
Møgeltønder 18, 58, 70, 73, 148, 192.
Mølby 124.

N

Notmark 18, 47, 55, 56, 71, 72.
Nustrup 16, 71, 73.
Nybøl 18, 71, 72.
Nørborg 18, 55, 56, 66, 70, 73,
195.
Nr. Haksted 19.
Nr. Løgum 18, 71, 72.

O

Oksbøl 18, 55, 56, 70, 73, 191.
Oksenvad 16, 19, 71, 73, 124.
Ottersbøl 20.
Over Lerte 87.
Oversø 54.

P

Padholm 62.
Pøl 71, 73.

R

Rabsted 18, 19, 58, 71, 72, 109,
133.
Randerup 3, 18, 20, 71, 73, 81.
Rejsby 16, 71, 72, 84.
Rejsby (Ballum) 75 ff.
Ribe 137 f., 174..
Rinkenæs 18, 50 ff., 70, 73.
Rise, 18, 70, 72.
Roager 16, 71, 73.
Rudbøl 83.
Rumohrsgaard 61.
Ryd Kl. 198
Rødding 16, 70, 73, 100.
Røllum 139, 162 ff.
Rømø 18, 70, 73, 77, 144.

S

Sandvig 63.
Sarup 68.
Schackenborg 81, 137, 142.

Sebbelev 61.
Seggelund 121.
Sillerup 116 ff., 123 ff.
Sillerupgaard 115 ff., 123 ff.
Siseby 208.
Skamlingsbanke 20, 40, 96, 99,
100, 190.
Skast 18, 58, 71, 72, 81 f., 84.
Skibelund 179.
Skodborg 16, 71, 73, 86 f., 175 ff.
Skovby (Vedsted) 125 f.
Skovby (Als) 67.
Skovbyballe 67.
Skovbøl 183.
Skovbølling 120 f., 124 f.
Skrave 16, 71, 73.
Skrydstrup 16, 70, 72, 84.
Skudstrup 87.
Skærbæk 16, 20, 70, 73, 147.
Slesvig 5, 52, 173, 189, 192, 199,
200, 203 ff.
Slien 208 ff., 220 ff.
Slivsgaard 125 f.
Sode 126.
Sommersted 16, 39 ff., 70, 73, 92,
94 f.
Sottrup 18, 70, 73, 191.
Spandet 16, 70, 73.
Starup 16, 70, 72.
Stenderup (Tyrstr. H.) 187, 189 f.
Stenderup (Grarup) 121, 125 f.
Stepping 16, 71, 73.
Stevning 63.
Stobbum 119.
Stolbro 63.
Store Tønde 141.
Store Vi 107.
Stubbæk 162 ff.
Styrtom 164.
Sundved 55, 56, 191, 200.
Svenstrup 18, 55, 56, 63, 70, 73.
Søgaard 162 f.

Sønderborg 18, 43, 55, 56, 59, 70,
73,97, 191, 194.
Sdr. Hostrup 162 ff.
Sdr. Løgum 18, 103.
Sdr. Stenderup 21, 24 ff.

T

Taarning 40, 123 f.
Tandslet 18, 53, 55, 56, 70, 73.
Tinglev 9 ff., 18, 70, 72.
Tirslund 16, 71, 72.
Tiiset 86.
Toftlund 16, 24 ff., 70, 72, 84.
Torp 163 ff.
Trøjborg 2, 3, 81.
Tyrstrup 16, 70, 73, 126.
Tønder 5, 18, 71, 73, 127 ff., 155,
192, 199.
Tønder Lds. 70, 73.
Tønder Amt 55, 56. .
Tønning 52, 55.
Tørning 94, 120.

U

Ukjerg 18, 71, 73.
Uge 18, 70, 73, 84, 133.
Ulkebøl 18, 22, 54 ff., 60, 70, 73.
Ullerup 18, 70, 72.
Ulvsnæs 208.
Urnehoved 163, 199.
Ustrup 123 f.

V

Valsbøl 19, 108, 109.
Vamdrup 4.
Varnæs 18, 70, 72, 167, 181 ff.
Vedsted 16, 70, 72.
Vejbølgaard 126.
Verthemine 47, 62.
Vesteranflod 152.
Vesterende (Ballum) 75 ff.
Vester Gasse 20.
Vibæk 57.
Vildfang 116 f.
Vilstrup 16, 53, 70, 73, 133.
Visby 18, 71, 73.
Vodder 16, 70, 72, 84.
Vojens 16, 70, 73.
Volmerstoft 109.
Vonsbæk 16, 71, 72, 100, 123 f.
Vonsild 124.
Vyk 141.

Æ

Ærø 53, 55, 56.

Ø

Ørsted 19.
Øsby 16, 70, 73.
Østerende (Ballum) 78.
Ø. Højst 18, 71, 73, 95, 101 f., 128.
Ø. Lindet 16, 71, 73.
Ø. Løgum 18, 53, 70, 72.

De renses let og skurer godt

med

VITO

Kraft Skurepulver

^{A/s} KAALUNDS SÆBEFABRIKER, KOLDING

BUDTZ MÜLLER & Co.

KUNSTHANDEL

KGL. HOF LEVERANDØR

BREDGADE 23 — TELEFON CENTRAL 1797

I. B. Bruun & Søn ^{A/s}

Nykøbing F.

Maskiner for Træindustrien.

Brunkul

Branchens største forretning

SIGURD MADSEN

Herning Telefon 203 og 204.

Lynby Cementstøberi

C. M. NIELSEN

TELEFON 330

Fremvej 1b. Gyldendalsvej 6

Poul Clause.

Brørup - Telf. 179

Stole og Møbler

Køb altid de blindes Varer og støt dermed en god Sag.

Blindes Arbejde ^{A/s}

Jagtvej 183 - Tlf. 15 986 - København.

Børstevarer, Gulvklude, Kurvevarer, Madrasser,
Træsko, vævede Varer, (Møbel- og Gardinstoffer
samt Hvidevarer).

^{1/s} J. JUNGET

Træbearbejdningsmaskiner

Telefon 36

HERNING

HARESKOV KURANSTALT

Overlæge O. Jul. Nielsen, Spec. i med. og Nervesygdomme.
Moderne Behandling af alle medicinske Sygdomme, Nerve-
sygdomme, nervøse Lidelser og rheumatiske Lidelser.

Alle Laboratorieundersøgelser foretages.

Prospekt sendes.

Telf. Bagsværd 348

AKTIESELSKABET

HAGEN & SIEVERTSEN

ODENSE

GRUNDLAGT 1851

Det kgl. octr. alm.
**Brandassurance-
Compagni**

Stiftet 1798

— tegner
alle Arter
af Skades-
forsikring

Hovedkontor:

Højbroplads 10
København K
Tlf. Cent. 447

SLEGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ALTERLYS

*i alle Størrelser
og iøvrigt*

*Stearinlys og Vokslys
af enhver Art.*

ASP-HOLMBLAD

STEARINLYSFABRIKER

KØBENHAVN

Lolland=Falsters
Andels-Svineslagteri
NYKØBING FL.

C. W. Kronmann
*Jern- og Staalforretning
Nykøbing F.*

Aktieselskabet
*Dampmøllen i
Nykøbing p. F.*

Oscar Bruun & Co.
*Kolonial en gros m. m.
Skanderborg*

Chr. Boldsen's Eft.
RANDERS

Telf. 19.

Mathias Brynnum

S. A. Hasselbalchs Eftf.

RANDERS

TØR-ELEMENT

VERDENS ÆLDSTE OG BEDSTE

A. Th. Andersen-Høyer
Vin en gros

Telefoner

9331

12204

3931

DANSK MASKINOPLAG A/S

(JØRGEN M. HANSEN)
Aabenraa - Telf. 2044

Sønderjyllands ældste og største Specialforretning i Maskiner
for Landbruget.

Hjørring Papirlager

Telef 528

Hjørring

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

Hovedkontor:

Selskabets Ejendom

Vesterbro 18 Aalborg

Midtjyllands Ægeksport

v/ A. Tornvig-Jensen

Brande

Telefon 84 og 185

Brunkul købes og sælges.

*Støt de
sønderjydske Indsamlinger*

Smith & Co. A/S

Cykler og Cy ledele
en gros
ODENSE

GRAM

KOLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens.

Carl J. Ulric^I & Søn

Aktieselsk

Haslev - Telefon 600

Bornholms Maskinfabrik, Rønne

Jernstøberi, Maskinfabrik, Bygningsstøbegods

Alsisk Frøvl A/S

Telf. 1
Sønderbo

Nordisk Trikotagefabrik

Haderslev

Poul Pedersen

Landsretssagfører
Vejle

Vestergaard Poulsen

TRIKOTAGEFABRIK

Telf. 117

IKAST

Aktieselskabet

Skive Mark Kontor

Frøavl - Frøhandel

Skive.

Telf. 94 2. Lin.

DIPLOM-IS.

Haderslev Telef. 1160

Vejen Telef. 3

Marie Christensen

Hjemmebageri & Conditori
med Thesalon

Kirkegaard & Co A/S

Trikotagefabrik

HERNING

Bispetovr - Aarhus
Telefon 1939 - 3222

Aktieselskabet

Moto fabriken „Frederikshavn“

Det rigtige Sted for Indkøb af moderne
Trikotage er hos

M. MADSEN A/S

Vestergade 7 — Silkeborg.

S ø t dansk Industri

A/s P. SCHOU & CO.

TRÆLASTHANDEL

Kolding

(Grundl. 1840)

M. J gensen, Frøavl & Frøhandel

Grejsdalen A/S. Vejle.

A. Schjøth

Rør & Sanitet

Vejle

KURANS
GL. KØVRIDERGAARD
EN V. STARCKE OVERLÆGE
AABEN HELE AARET
SILKEBORG FORLANG PROSPEKT

N. P. Hansen & Co.

Spedition — Kontrol
og Pakhusforretning
Odense

Oscar Christensen

Kolonial en gros

Kolding.

- Varde — Haderslev — Aabenraa

Aktieselskabet

Helsingørs Væveri

Helsingør.

MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717

KØBENHAVN

Textilfabriken

ved Joh. Pedersen

Helsingør.

Adda

Korsetterne virker slankende,
sitter eminent og er beha-
gelige i Brug.

**Frederikssund
Savværk- og Pakkasefabrik**

L. Christensens Sønner

Telf. 240

Frederikssund

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S

Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler
Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2009